

בשלח ב

צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ דאילו במעשה שמים וארץ כתיב אף ידי יסדה ארץ (חזא יד. רש"י) וימיני טפחה שמים ואילו במעשה ידיהם של צדיקים כתיב מכון לשבתך פעלת ה' מקדש אדנ"י כוננו ידיך⁷, ופרש"י, "מקדש מעשה ידי צדיקים הוא" [ואף שבכתוב נאמר "מקדש אדנ"י כוננו ידיך" – הרי מעשה ידי צדיקים, "קרוין" . . מעשה ידי של הקב"ה⁸].

ולכאורה יש מקום לומר, שפלוגתת הגמ' והמכילתא (אי) "מקדש אדנ"י כוננו ידיך" הוא מעשה ידי הקב"ה (ממש) או מעשה ידי צדיקים תלוי בפלוגתא ה- ידועה אי בית המקדש השלישי יבנה על ידי בני אדם או שיבנה על ידי הקב"ה עצמו⁹ (ולכו"ע מדובר בפסוק ע"ד בית הג').

ועפ"ז י"ל דזה שרש"י עה"פ הביא את דרשת המכילתא הוא משום דאזיל לשי- טתו בכ"מ בש"ס¹⁰ ש"מקדש העתיד שאנו מצפין בנוי ומשובלל הוא יגלה ויבא משמים שנאמר מקדש ה' כוננו ידיך¹¹.

- (7) ראה בארוכה לקרי' נשא בא, סעי' ואילך.
- (8) רש"י כתובות שם ד"ה הכי קאמר. שטמ"ק לכתובות שם בפירוש השני.
- (9) רמב"ם הל' מלכים רפ"א ובסופו. והוא ע"פ ירושלמי מגילה פ"א ה"א. ויקר' פ"ט, ו. וראה גם ירושלמי פסחים פ"ט ה"א (תוספתא פסחים פ"ה, ב).
- (10) ראה זח"א כה, א. ח"ב נט, סע"א. קה, סע"א. ח"ג רכא, א. י"ש תהלים רמז תתמח בסופו. וראה תנחומא (באכער) בראשית יז (בסופו).
- (11) סוכה מא, סע"א (הובא בתוס' שם). ר"ה ל, סע"א.
- (12) ל' רש"י סוכה שם.

א. עה"פ, "מקדש אדנ"י כוננו ידיך" איתא במכילתא (והובא ברש"י עה"פ) "חביב בית המקדש לפני הקב"ה שכש- ברא הקב"ה את עולמו לא בראו אלא בידו אחת שנאמר¹² אף ידי יסדה ארץ וכשבא לבנות בית המקדש כביכול ב- שתי ידיו שנאמר מקדש ה' כוננו ידיך אימתי תבנהו בשתי ידיך. . . ה' ימלוך לעולם ועד" (לעתי' לבא שכל המלוכה שלו. רש"י¹³). והיינו שפירוש "כוננו ידיך" הוא כפשוטו, שהמקדש הוא מעשה ידי הקב"ה.

אבל בגמ' איתא "גדולים מעשה

(1) פרשתנו טו, יז.

(2) ישע"י מח, יג.

(3) כן הוא במכילתא, זח"ג שבהערה 10 ובכריכ מקומות. ובכתוב (וכן הועתק בגמ' דלהלן) "אדנ"י". ולהעיר ממדרש לקח טוב עה"פ.

(4) במכילתא הובא כאן משל ללסטים כו' (כ- דלקמן סוף ס"ב), ומסיים "ואח"כ תודעה מלכותו לעולם לכך נאמר מקדש ה' כוננו ידיך ה' ימלוך לעולם ועד" (ולכמה גי', ה' ימלוך לעולם ועד" היא התחלת המאמר שלאח"כ). ולכאורה במקום תוכן זה מסיים רש"י, "ואימתי יבנה בשתי ידים בזמן שה' ימלוך לעולם ועד לעתי' לבא שכל המלוכה שלו", כבפנים. אבל ראה לקמן בפנים סעי' ג.

(5) כ"ה בדפוסי רש"י שלפנינו. ובא' מכת"י רש"י (שתח"י).

בדפוס ראשון ושני וכת"י רש"י (שתח"י) סיום פרש"י הוא "בזמן שה' ימלוך לעולם ועד", ואח"כ מפרש רש"י תיבת "ועד" – "לשון עולמית כו". ובדפוס ראשון איתא בסוף ד"ה זה (ועד) "קמוצה (היא) הוא לעתי' לבא שהמלוכה שלו היא לעולם". ולכאורה ט"ס שם.

(6) כתובות ה, א.

הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל²⁰, ולפי-
כך נקרא ע"ש הקב"ה: אמנם לפרש"י
(ועוד) קאי על המקדש שיבנה לעת"ל,
כנ"ל.

ולכאורה יש לדייק בזה: שיטתו ו-
ענינו של פרש"י עה"ת הוא לפרש פשוטו
של מקרא, ובפשטות הרי כתוב זה בא
בהמשך להתחלתו, "תביאמו ותטעמו בהר
נחלתך מכוון לשבתך פעלת ה'", דהיינו
הכניסה לארץ ובנין המקדש הא' – ו-
מדוע מחלק רש"י את הכתוב לשנים,
וזמן כל הגליות מפריד ביניהם, ואח"כ
בא סוף הכתוב ע"ד המקדש דלעתיד
[ובלאה"כ לכאורה פירוש זה הוא רחוק
יותר מפרש"מ, מהפירוש דמ"ש, כוננו
ידיך" קאי על המקדש סתם (הראשון)
(שנבנה על ידי בנ"א ונק', כוננו ידיך" מ-
פני ש, הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל"ל)].

וגם מצד הסברה אינו מובן – איך
מתאים שב(אמצע) שירה והודי' על ה-
נסים דקו"ט, יזכירו בני" ע"ד ביהמ"ק
דלעתיד, שזה מדגיש שהמקדש שיבנה
כשיכנסו לארץ אז עתיד ליחריב²¹ וכ-
מודגש בלשון המכילתא כאן, "אימתי
תבנהו בשתי ידיך, משל ללסטים שנכנסו
לפלטרין של מלך בזזו נכסיו והרגו כו'
והחריבו כו' לאחר זמן ישב המלך עמהם
לדין תפס מהם הרג כו' וישב בפלטרין
שלו ואח"כ נתודעה מלכותו לעולם" –
שע"י הוספה זו עירבו עניני פורענות
ל(תוך) השירה!²²

אמנם לפי זה יש לתמוה לאידך גיסא
– מדוע כתב רש"י (בפירושו לש"ס) ב-
נוגע למקדש הג', ד"מקדש מעשה ידי
צדיקים הוא" – היפך שיטתו (הנ"ל) ב-
כ"מ שמקדש דלעתיד, יגלה ויבא מ-
שמים".

ולכן נראה יותר לפרש, שהפלוגתא
היא – באיזה מקדש מדובר בפסוק
"מקדש אדני" כוננו ידיך"²³: להמכילתא
(ורש"י עה"ת) קאי על מקדש השלישי,
ולכן פ"י, "כוננו ידיך" שהמקדש הוא
מעשה ידי של הקב"ה; משא"כ להגמ'
קאי במקדש הא' (והב') שלכו"ע הם
מעשה ידי אדם²⁴.

וצריך להבין מהו יסוד וטעם פלוגת-
תם, אם בשירת הים מדובר ע"ד מקדש
הא' (והב') או במקדש השלישי דלעתיד?

ב. והנה גם במפרשי התורה על אתר
מצינו שתי שיטות בפירוש מקראות אלה,
דלכמה מפרשים²⁵ קאי על המשכן וה-
מקדש הא' שנבנה על ידי דוד (ושלמה),
ומש"נ ע"י, "מקדש אדני" כוננו ידיך" הוא
כאמרו, "ככל אשר אני מראה אותך"²⁶;
והקמות את המשכן כמשפטו אשר
הראת בהר"²⁷, ש"הקב"ה הראה²⁸ למשה
תבנית כל המשכן בנוי"²⁹, ו"כן דוד אמר

(13) ראה מרכבת המשנה למכילתא. ועוד.

(14) וראה גר"א לפרש"י שם בסופו. וראה בכל
הנ"ל בבניאר הרי"פ פערלא לסהמ"צ לרס"ג עשין
יג (קיג, א ואילך).

(15) ראה ראב"ע כאן עה"פ ובפסוק יח. כלי יקר
וספורנו כאן. וכה במדרש לקח טוב כאן.

(16) תרומה כה, ט – הובא בספורנו כאן.

(17) שם כו, ל – הובא בכלי יקר כאן.

(18) ועפ"י יובן דיוק הכתוב, "כוננו" ולא "בנאו"

וכיו"ב. ובפרט שרש"י עצמו כאן ממשך, ואימתי
יבנה" (ועד"ז במכילתא).

(19) כלי יקר כאן.

(20) דה"א כה, יט. ספורנו כאן.

(21) להעיר מפרש"י שמות ג, יד.

(22) אף שעל תחלת הכתוב, "תביאמו ותטעמו"

מפורש במכילתא, "נתנבאו אבות ולא ידעו מה

נתנבאו תביאנו ותטענו אין כתיב כאן אלא תביאמו

ותטעמו אמרו הבנים נכנסין ולא האבות" – הרי זהו

רמז ודיוק בתיבות שאמרו בלאה"כ, אבל בנדו"ד

ג. ויש לומר הביאור בזה:

מה שפרש"י, ואימתי יבנה בשתי ידיים בזמן שה' ימלוך לעולם ועד לעתיד לבא שכל המלוכה שלו, אין הפירוש בזה שזו היתה כוונת משה ובני ישראל ב- אמרם שירה זו, להזכיר ע"ד בנין ה- מקדש לעתיד לבא (לאחרי זמנו דרש"י) - אלא זוהי הסברתו של רש"י, שבפועל יהי' זה לעת"ל, אבל באמרם השירה התכוונו ישראל שזה יהי' במקדש סתם (הראשון), שהקב"ה יבנה את המקדש הזה בשתי ידי ויקיים אז, ה' ימלוך לעולם ועד". כמבואר בכ"מ²³, שאלמלא חטאו היו ישראל נכנסים לא"י באופן של גאולה שלימה ונצחית שאין אחרי' גלות²⁴.

ובזה מובן בפשטות טעם השינוי בין רש"י והמכילתא: במכילתא מאריך ב- משל (כנ"ל) 'אימתי תבנהו בשתי ידיך, משל ללסטים שנכנסו לפלטרין של מלך בזזו נכסיו והרגו כו' והחריבו כו' (שכ"ז הי' במשך זמן רב ו) לאחר זמן ישב המלך עמהם לדין תפס מהם הרג כו' וישב בפלטרין שלו ואח"כ נתודעה מלכותו לעולם" - דהיינו שהמדובר הוא במקדש שיבנה לעתיד, זמן רב לאחר שיחבר המקדש (הא' והב'); משא"כ רש"י לא הביא אריכות זו, כי לפרש"י כוונת ישראל²⁵ היתה שהמקדש שיבנה תיכף ב- כניסתם לארץ יהי' נבנה ב"שתי ידי" של הקב"ה.

כלומר: לפי המכילתא סיום הכתוב

"מקדש אדני" כוננו ידיך" לא קאי על המקדש שמדובר אודותו בחלק הראשון של הכתוב, "מכון לשבתך פעלת ה'" [ש- בפשטות אמרוהו בני' בשייכות למקדש הא' שנבנה כאשר, תביאמו ותטעמו בהר נחלתך": ולהעיר שזה ש"כסא של מטה הוא מכון כנגד כסא של מעלה" - שזהו הפירוש ב"מכון לשבתך פעלת ה'" (כ- מ"ש במכילתא²⁶) - הוא בכל המקדשות, גם במקדש הא' והב'; משא"כ לפרש"י, לא התכוונו ישראל למקדש אחר, אלא לאותו המקדש שבתחילת הכתוב [אלא שבפועל גרם החטא ולא נתקיים זה, ולא יהי' עד לעתיד לבא, כפרש"י].

נמצינו למדים, ששלש שיטות יש בפירוש "מקדש אדני" כוננו ידיך": לה- מכילתא קאי על המקדש דלעתיד, ש- יבנה (זמן רב) לאחר שיחברו המקדשות הראשונים: להגמ' קאי על מקדש ראשון (ושני²⁷), שהם מעשה ידיהם של צדיקים: ואילו לפרש"י²⁸, אף שקאי על המקדש שנבנה אז בכניסתם לארץ, מ"מ הכוונה שהקב"ה יבנהו בשתי ידי, ואימתי (בא בפועל) כו".

ד. ויש לומר, שג' שיטות אלו תלויות בשלשת האופנים בלימוד ודרשת לשונה של שירה:

לפי כמה פשטנים²⁹, דרך הכתובים במשל ושיר וכיו"ב לכפול הענין במלות שונות, ליופי המליצה בלבד; לאידך, ב- לימוד ע"ד הדרש - דורשים כל ענין שבשירה לענין בפ"ע.

(26) הובא גם בפרש"י עה"פ.

(27) כ"ה בגו"א לפרש"י כאן, שלהגמ' קאי גם

על מקדש הב'.

(28) וראה גם זח"ג שם.

(29) ראה רב"ע עה"פ. אברבנאל כאן טו, ב

(ועוד שם). ועוד.

נמצא שאמרו "מקדש אדני" כוננו ידיך" בנוגע ל- מקדש דלעתיד.

(23) זח"ג שבהערה 10. וראה גם עירובין נד, א.

שמ"ר רפ"ב.

(24) וראה אלשיך כאן.

(25) שהיא דוקא פשוטו של מקרא.

„מקדש אדני׳ כוננו ידך״ היא כמו בהתחלת הכתוב „מכון לשבתך פעלת ה׳״;

ולפרש״י, כפל זה בא להוסיף פרט נוסף במקדש זה שיבנה בכניסתם לארץ, דנוסף על כך שהקב״ה פעל „מכון לשבת״ תו״ למעלה, הנה עוד זאת שיבנה את המקדש דלמטה בשתי ידיו [אלא שבת פועל לא נתקיים זה בכניסתם לארץ בפעם הא׳, ואימתי יקויים — „לעתיד לבא״].

ה. ויש לבאר בעומק יותר תוכן החיבור לוק בין ג׳ הפירושים, ובהקדם ביאור הטעם שבשירת הים (שתוכנה ההודאה על נס דקריעת ים סוף והריגת המצרים) נזכר בכלל „בית המקדש״ ומעלתו („מכון גו׳ מקדש גו׳״) — דלכאורה מאי בעי הכא?

זה שנזכר בשירה ע״ד הכניסה לארץ — „תביאמו ותטעמו בהר נחלתך״ — מובן, כי זהו ההמשך והשלמות דגאולת מצרים, כמ״ש³⁴ „אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ הכנעני גו׳״³⁵ (וכאמרם לפני זה בהשירה עצמה³⁶ — „נחית בן חסדך עם זו גאלת נהלת בעוז אל נזה קדשך״³⁷); וכיון שקי״ס הוא הגמר והסיום דיציאת מצרים (שהרי רק אז בטל כל הפחד מהמצריים), לכן כללו בשירת הים, שמעתה שנגמרה יציאת מצרים הרי

ויש לומר, ששיטת רש״י בפירושו על התורה היא שיטה ג׳, ממוצעת ביניהם: גם בשירה ס״ל לרש״י שלא קיימת הכפלה סתם, כי אם כאשר נוסף פרט וענין חדש [וכמ״ש רש״י (ישן)³⁸ בנוגע לשירת הים „כי גאה גאה . . בא הכפל לומר . . וכן כל השירה תמצא כפולה״, ורש״י מפרש בהכתובים טעם לכפל ה״ענין״]: אבל לאידך, ההוספה אינה בענין חדש (לגמרי), אלא פרט נוסף באותו ענין [ע״ד „ועל״³⁹ השנות החלום אל פרעה פעמים כי נכון הדבר מעם האלקים וממהר האלקים לעשותו״ — שהכפל מוסיף תוקף וזריזות בענין זה עצמו].

וכן הוא בכתוב דידן — שיש בו כפל לשון, „מכון לשבתך פעלת ה׳, מקדש אדני׳ כוננו ידך״; וכוונת הכפל יש לפרש בג׳ אופנים: (א) שזהו כפל גמור, רק ליופי המליצה, (ב) שזה מוסיף ענין חדש לגמרי, (ג) זהו פרט נוסף באותו ענין.

וזהו ההבדל בין ג׳ שיטות הנ״ל:

במכילתא — בו דרשו רבותינו — דריש את הכפל „מקדש אדני׳ כוננו ידך״ בענין חדש (שלא דובר אודותו לפני״) — המקדש דלעתיד שיבנה לאחר ישיחורב הראשון והשני;

פירוש הגמ׳ דקאי על בנין המקדש הראשון (והשני) על ידי צדיקים — מתאים להשיטות שהכפל בכתוב הוא ליופי המליצה, ועפ״ז כוונת הכתוב ב-

(33) להעיר שבכתובות שם הובאו ב' הפרטים — „מכון לשבתך פעלת ה׳ מקדש אדני׳ כוננו ידך״.

(34) שמות ג, יז.

(35) וראה גם שם, ח. וארא ו, יח. ועוד.

(36) טו, יג.

(37) ראה רש״ב שם. אבל בראב״ע שם: הוא הר סיני. ובחזקוני״: טור בית מקדש. ועד״ז ברמב״ן „וזה קדשך הוא בית המקדש״. וכ״ה במכילתא עה״פ.

(38) טו, א.

(39) ראה לדוגמא גם רש״י שם, ג ד״ה ה׳ שמו. שם, ו ד״ה ימינך ה׳. ועוד.

(32) מקץ מא, לב.

ועוד: למאי נפק"מ כאן פרט זה שה-
מקדש נבנה ב"דיד"?

ו. וי"ל הביאור בזה:

בסיום השירה (בפסוק שלאח"ז) נאמר
„ה' ימלוך לעולם ועד", ומבאר הרמב"ן,
„יאמר כי הראה עתה כי הוא מלך ו-
שלטון על הכל שהושיע את עבדיו ואבד
את מורדיו כן יהי הרצון מלפניו לעשות
בכל הדורות לעולם". והיינו שתוכן ענין
השירה הוא לא רק שבח והודאה על
עצם הנסים והנפלאות שעשה הקב"ה ב-
איבוד מצרים כו', כ"א (בעיקר) שבח על
זה שע"י ק"ס נתגלתה מלכותו ושלטתו
של הקב"ה, הן בעצם איבוד פרעה ו-
מצרים, והן באופניו, שהקב"ה שידד
מערכות הטבע, והכל בשביל הצלת ו-
גאולת ישראל.

והנה תכלית השלימות בהתגלות מל-
כותו של הקב"ה בפועל היתה בקיום
הציור וישו לי מקדש ושכנתו⁴², בבנין
בית המקדש, שירד לשכון בארץ⁴³, ולכן
בבנין ביהמ"ק הראשון היתה גאולת יש-
ראל בשלימותה מכל האויבים שמסביב,
שלא הי' עוד שלטון לאוה"ע בארץ⁴⁴.

וזהו גם תוכן ענין בנין המקדש בשתי
ידי: החילוק בפשטות בין מעשה הנע-
שה ביד אחד למעשה הנעשה בשתי ידים
הוא⁴⁵, שמעשה בשתי ידים היינו שהעו-
שה עסוק רק בזה, משא"כ מעשה ביד
אחת הרי בשעת מעשה יכול להתעסק
בענין שונה לגמרי, וכהדוגמא הנ"ל –
זמן בריאת הארץ כשמאל ברא שמים
בימין.

הם מוכנים לתכליתה של יצי"מ –
„תביאמו ותטעמו בהר נחלתך".

ויש להוסיף, שאין זו רק בקשה על
להבא (שהקב"ה יסיים את הענין דיצי"מ
עד לתכליתו שהיא הכניסה לארץ), אלא
שגם זה הוא חלק מההודי' על העבר,
הנסים דק"ס – כי הנסים דק"ס, מלבד
פעולתם על המצרים (ועד להשמידם ש-
לא נשאר בהם עד אחד), הועילו גם כן
שבני' יוכלו ליכנס לארץ בקלות, וכ-
אמרם בהשירה⁴⁶, „אז נבהלו אלופי אדום
גו' נמוגו כל יושבי כנעו", וזוהי כוונתם
באמרם⁴⁷, תפול עליהם אימתה ופחד גו'
עד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו
קנית⁴⁸, כפרש"י, „אימה על הרחוקים ו-
פחד על הקרובים", שפחד זה נשאר
עליהם עד שעברו את הירדן (וכמו ש-
הביא רש"י ע"ז הכתוב דיהושע"ו, כי
שמענו את אשר הוביש וגו'): ולכן אמרו
„תביאמו ותטעמו גו'", כי גם אופן ה-
כניסה לארץ הי' קשור עם הנסים דק"ס
כנ"ל.

אבל אינו מובן – מה ענין בנין
ביהמ"ק לכאן?

[בדוחק י"ל, כי בנין ביהמ"ק מורה
על גמר הכניסה לארץ, וכפי שהי' בפו-
על שלא נכבשה כל הארץ עד ימי דוד,
וגם בתוכן הענין, מפורש בקרא כי בנין
ביהמ"ק בא אחרי המנוחה מן האויבים
מסביב⁴⁹. אבל מלשון הכתובים כאן
משמע, שהענין דביהמ"ק בא כאן לא כ-
חלק וסיום של כיבוש וכניסה לארץ,
אלא כענין ושבח בפני עצמו].

(42) תרומה כה, ח.

(43) ראה רד"ה בבתי לגני השי"ת.

(44) ראה ראב"ע עה"פ טו, יח. ובכו"כ מפרשי

התורה.

(45) וראה לקו"ת נשא שבהערה 7.

(38) טו, טו.

(39) טו, טז.

(40) ב, י.

(41) ראה ש"ב ז, א"ג. ועוד. וראה רמב"ם הל'

מלכים פ"א ה"ב.

נסימם⁴⁹, באופן שהגבלות טבע העולם נתבטלו בו – משום שנבנה בשתי ידיים, ולכן דוקא בביהמ"ק היו קוראים את השם ככתבו⁵⁰.

והנה ענין זה הוא בכל בתי המקדש, גם ביהמ"ק הא', ובהתאם לזה הוא פירוש הש"ס שפסוק זה קאי על המקדשות שהיו מעשה ידי אדם.

אמנם לפי פירוש המכילתא ורש"י, שפסוק זה ושל אחרייו (ה' ימלך לעולם ועד) הם ענין אחד אין לפרש ש"מקדש אדני" כוננו ידיך" קאי על מקדש הא', כי בו לא היתה מלכותו של הקב"ה בשלימות, שהרי נחרב, ולכן מפרשים שסיום השירה, היינו שלימות מלכותו של הקב"ה, הוא ביהמ"ק דלעתיד.

אלא שבזה ישנו חילוק בין המכילתא ופרש"י – שתלוי בכוונה הכללית של שירת הים:

שירת הים היא שירה הראשונה⁵¹ ש-
נזכרה בפירוש בתורה. ועפ"י מובן שבין
עשר השירות שהובאו במכילתא⁵², הרי
היא שירה כללית ביותר, הפתיחה לכל
השירות⁵³, וי"ל שזהו שלמדו במכיל-

וזהו תוכן החילוק בין העולם⁵⁴ ש-
נברא ביד אחת⁵⁵ והמקדש שנבנה בשתי
ידיי: ב"העולם" מצ"ע לא ניכרת בגלוי
(כ"כ) אמיתית מציאותו, היינו זה שלא
נמצא אלא מאמיתת המצא⁵⁶, משום ש-
נברא "ביד אחת": משא"כ בביהמ"ק שו-
רה שכינתו והיו נעשים בו בגלוי עשרה

(46) כ"ה בפרש"י, ועד"ז במכילתא (ויל"ש) ש"ש-
כשברא הקב"ה את עולמו, והובאה רק התחלת
הכתוב, אף ידי יסדה ארץ, ולא ההמשך, וימיני
טפחה שמים" ולא נרמז אפילו – לא במכילתא ולא
ברש"י – ב"גו"י. ועפ"י מובן ש"העולם" שברש"י
(ומכילתא) קאי רק על הארץ ומובן בפשטות – כי
כאן המדובר במקדש שהי' בארץ [ומעצמו מובן
שישנו עליי במקדש שנבנה בשתי ידיי גם לגבי
שמים שנבראו רק בימינו של הקב"ה, אלא זכאן אין
מדובר בזה].

ואין לחדש מחלוקת בין רש"י והש"ס (כתובות
שם): „גדולים מעשה צדיקים ממעשה שמים וארץ
דאילו במעשה שמים וארץ כתיב אף ידי יסדה ארץ
וימיני טפחה שמים". ושאני פרש"י בטהלים (עז,
סט) דמפורש בקרא שהמקדש הוא „כמו רמים" ולא
„חביב" מהם. וראה תודה" דאילו כתובות שם. וב-
ארכה לקו"ת נשא שם.

(47) בפרש"י בראשית (א, כז) „שהכל נברא
במאמר והוא (האדם) נברא בידים". אבל שם אין
ההדגשה שנברא בשתי ידיים (כהמקדש), ואדרבא
מביא הכתוב „כפכה" לשון יחיד, אלא שנברא
בידים ולא במאמר (ראה מפרש"י רש"י שם. ובדפוס
שני דרש"י שם „והוא ביד"). ולהעיר שבמדרש
טהלים (קלט, ה), אבות דר"נ (ספ"א) מכאן לאדם
ולבית המקדש שנבראו בשתי ידיים. וראה פדרי"א
ספ"כ וברד"ל שם אות מג.

(48) ל' הרמב"ם ריש הל' יסודי התורה.

(*) במכילתא שם לפנ"ז „שכשברא הקב"ה את
העולם לא בראו אלא במאמר שנאמר בדבר ה'
שמים נעשו", כי פ"י „עולם" בכ"מ הוא בהתאם
לענינו.

(49) אבות פ"ה מ"ד.

(50) פרש"י יתרו כ, כא.

(51) ראה שמור' (פרשתנו) פכ"ג, ד: מיום
שברא הקב"ה את העולם ועד שעמדו ישראל על
הים לא מצינו אדם שאמר שירה להקב"ה אלא
ישראל כו'.

(52) בפרשתנו בריש השירה (טו, א). אף ששירה
ראשונה (שבמכילתא שם) „נאמרה במצרים שנאמר
השיר יהי' לכם כליל התקדש חג".

(53) להעיר מהתחלת לשון המכילתא שם: את
השירה הזאת וכי שירה אחת היא והלא עשר שירות
הן כו'. ועפ"י המבואר בפנים יל"פ סגנון הלשון
במכילתא שקיים גם להמסקנא, דהרי במכילתא שם

שתהי' „כל המלכות שלו“, והיינו תוכן הענין דבנין ביהמ"ק בשתי ידי.

ז. ויש לפרש החילוק בין לשון ה- מכילתא „ואח"כ נתודעה מלכותו לעו-לם“, ולשונו של רש"י „שכל המלכות שלו“:

בגילוי מלכותו של הקב"ה ישנם שני ענינים⁵⁷:

א) איבוד המורדים ומנגדים למלכותו ית"ש⁵⁸, וכמובא בהמשך באתי לגני השי"ת⁵⁹, המאמר שניתן ע"י כ"ק מר"ח אדמו"ר ללמדו ביום ההסתלקות-הילולא שלו, שביטול ואיבוד המנגד נוגע לשלי-מות המלכות, ולכן בשביל נצחון המנגד מבזבז המלך כל אוצרותיו ואוצרות שאצרו אבותיו⁶⁰; וכ"ה במלכותו של הקב"ה, כמ"ש מוצא רוח מאוצרותיו ש-הכה בכורי מצרים, דמצרים הם המצרים וגבולים ובכורי מצרים הם תוקף ועוצם הקליפה, ובשביל זה מוציא רוח מאוצ-רותיו⁶¹.

ב) בזה שיכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך, וכולם מקבלים את עול מלכותו ית', וכמו שיהי' לעת"ל ש"א אהפוך אל עמים שפה ברורה לק-רוא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד⁶².

ויש לומר שזהו החילוק בין המכיל-תא ופרש"י:

תא⁶³, „אז שר משה לא כתיב כאן אלא אז ישיר משה נמצינו למדין תחיית המתים מן התורה“, שהכוונה בזה (היא גם) שב-שירה זו נכלל כל המשך השירות על גאולת ישראל עד להשירה דלעת"ל. כי כמו שגאולת מצרים היתה התחלה ופתי-חה לכל הגאולות עד לגאולה העתי-דה⁶⁴, עד"י שירת הים על גאולת ישראל ומלכותו של הקב"ה בעת ק"ס, כוללת כל הגאולות וגילוי מלכותו של הקב"ה עד סוף כל הדורות, והוא בביהמ"ק דל-עתיד ד, ה' מלוך לעולם ועד“.

ולכן הובא במכילתא המשל ללסטים שנכנסו לפלטרין של מלך בזוז כו' והחריבו פלטרין של מלך לאחר זמן ישב המלך וכו' וישב בפלטרין שלו ו-אח"כ נתודעה מלכותו לעולם – כי הד-גשת שלמות מלכותו של הקב"ה שב-ביהמ"ק דלעתידי היא בזה שבאה אחרי חורבן ביהמ"ק שלפנ"ו.

אמנם לפרש"י בפשש"מ, תוכן ענין השירה הוא – שירה דיצי"מ, מלכותו של הקב"ה שבאה לידי גילוי בנסים ונפלאות שעל הים ובגאולת בני' מפרעה ומצרים⁶⁵, אלא דשלימות מלכותו זו של הקב"ה, היינו המלכות של הקב"ה שב-גאולת בני' ממצרים, הרי היא בביאה ל-ארץ, ובבנין ביהמ"ק על ידי הקב"ה,

ליאת תירוץ ע"ז (ולכן כמה מפרשים מחקוהו מה-מכילתא).

(54) שם לפנ"ו ד"א“.

(55) ראה ד"ה כימי צאתך תשח“.

(56) ד, מכאן רמז לתחיית המתים מן התורה“ כי רש"י מ, מדרשו ארז"ל, ולאחרי שפי', זהו ליישב פשוטו. ולהעיר גם מהשינוי בפרש"י „רמז ל-תחיה“ מ, ולא כהמכילתא „נמצינו למדין תחיה“ מן התורה. ובסנהדרין (צא, ב) „מכאן לתחיה“ מן התורה“.

(57) להעיר מתו"ח פרשתנו שלב, סע"ב ואילך בפי', והנצח זו (בנין) ירושלים“ (ברכות נח, סע"א).

(58) ראה רמב"ן עה"פ (יח. הובא לעיל ריש סי') כי הוא מלך ושלטון על הכל שהושיע את עבדיו ואבד את מורדיו. וראה כלי יקר ואה"ח שם.

(59) וראה תרי"ח שם (ושם שלו, סע"א).

(60) שם פ"א.

(61) תהלים קלה, ז"ח.

(62) ספ"ו.

(63) צפני' ג, ט.

אלקי האומות . . הוא עתיד להיות ה' אחד שנאמר⁶³ כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ו- נאמר⁶⁴ ביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד."

(משיחות ש"פ בשלח וש"פ יתרו תשד"מ)

במכילתא ההדגשה ד"נ תודעה מלכו- תו לעולם" היא (בעיקר) באיבוד המנגד, וכמובן מהמשל "לאחר זמן ישב המלך עליהם בדין תפס מהם הרג מהם צלב מהם וישב בפלטרין שלו ואח"כ נתודעה מלכותו לעולם";

ואילו לפרש"י עיקר הענין הוא לא באיבוד המנגד אלא בזה ש"כל המלוכה שלו", וכמ"ש רש"י בפירוש "ה' אלקינו ה' אחד"⁶⁴ – "ה' שהוא אלוֹקינו עתה ולא

(65) זכרי' יד, ט.

(64) ואתחנן ו, ד.

בשלה ג

רעות דיום ששי ושבת) החליטו שיש לה-
קראו בשם זה; ואינו מובן: תיכף כשראו
בנ"י את המן בפעם הראשונה חקרו ו-
אמרו "איש אל אחיו מן הוא" וברש"י
"הכנת מזון", אלא שאז לא הי' בגדר
קריאת שם כהמשך הכתוב "כי לא ידעו
מה הוא", וכביאור רש"י "לא ידעו . .
שיקראוהו בשמו". ומה נתחדש להם
בינתיים שידעו והחליטו לקראו בשם
"מן"¹⁰?

ג) עד"ז קשה בהציווי להניח ממנו
"למשמרת לדורותיכם" – דלכאורה הי'
צ"ל הציווי בהתחלת ירידת המן, כשבנ"י
ראו שהקב"ה מכין להם מזון כו' [שהרי
זוהי כוונת הציווי ד"משמרת לדורותי-
כם", כמבואר בפרש"י ש"בימי ירמיהו
כשה' . . מוכיחם למה אין אתם עוסקים
בתורה והם אומרים . . מהיכן נתפרנס
הוציא להם צנצנת המן א"ל אתם ראו
דבר ה' . . ראו בזה נתפרנסו אבותיכם
הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון
ליראי'"] – ולא לאחר עד לאחר פרטי
המאורעות דיום ששי ויום השבת¹¹.

א. בפרשתנו, קרוב לסיום פרשת ה-
מן – לאחר סיפור הפרטים דירידת
המן ואופן לקיטתו, ופרטי המאורעות
דיום ששי ושבת, שבים ששי לקטו לחם
משנה וביום השבת לא ירד המן, עד
לסיום הענין ש"וישבתו העם ביום ה-
שביעי"¹² – נאמר: "ויקראו בית ישראל
את שמו מן והוא כזרע גד לבן וטעמו
כצפחית בדבש", ואח"כ בא הציווי ל-
הניח ממנו "למשמרת לדורותיכם גו"¹³.

וצריך ביאור:

א) מדוע המתין הכתוב בפירוש ותי-
אור המן ("והוא כזרע גד גו") עד לסיום
כל הענין, כולל מאורעות דשבוע ימים¹⁴ –
ולא פירשו בתחילת סיפור המן (וב-
פרט כאשר אמר משה לבנ"י "הוא ה-
לחם אשר נתן ה' לכם לאכלה")?

ב) ממש"כ כאן "ויקראו בית ישראל
את שמו מן" משמע, שרק לאחר כל ה-
מאורעות שבינתיים (כולל פרטי המאור-

(1) פרשתנו טז, יד ואילך.

(2) שם, ל.

(3) שם, לא.

(4) שם, לב-לד.

(5) שהרי תחילת ירידת המן היתה ביום א' –

רש"י פרשתנו טז, א.

(6) שם, טו.

(7) בראב"ע (שם, לא) "הנה הזכיר למעלה ה-
נסים שנעשו כמן ושב עתה לספר בשבחו". אבל
קשה לכאורה, כי מדוע לא נאמר זה לפני הוצאת ה-
נסים (לאחרי אמירת משה "הוא הלחם גו"), כב-
פנים. ובפרט שמפסיק הענין בסיפור מאורעות דיום
ששי (ושבת), שתיאור המן שייך לכאורה לתחילת
ירידת המן.

(8) ומביא ראי' מדניאל א, ה (וברש"י דניאל שם
"לשון הזמנה". אלא די"ל ששם אין צריך לפרש
"מזון", כי בזה המדובר בקרא. וראה סוכה לט, ב
ובפרש"י שם. וראה יונה ב, א. שם ד, ו-ח. ואכ"מ.
(9) ראה פרש"י (בראשית ב, יט): מיד בו ביום.
(10) וראה כלי יקר (פרשתנו שם, טו) וש"ך
ע"ה"ת (שם, לא) טעם ע"ד הרמז.
(11) פרשתנו שם, לב.

(12) ולכאורה דוחק לתרץ ע"פ פרש"י (שם, לג)
ש"לא נאמר מקרא זה עד שנבנה אהל מועד" (כי
לפני שנבנה אהל מועד לא שייך הציווי "הנח אותו
לפני ה'", "לפני הארון") ולכן מאחר הכתוב עד